

Pelgrimskinderen

Colofon

ISBN: 978 94 6365 631 3

1e druk 2024

© 2024, Ben van Wensveen

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

Pelgrimskinderen

Ben van Wensveen

Inhoud

1. Paviljoen C	7
2. Bertus Boonestroo	35
3. Adrianus Verweerd	58
4. Kamer 214	96
5. Klein Koosie	113
6. Tinus en Jannie	132

Paviljoen C

Het hoofd zit breed en onderuitgezakt in zijn comfortabele stoel achter zijn bureau. Hij leest. In zijn linkerhand houdt hij het papier, in zijn rechter een pen. Tonnie wacht tot het hem behaagt hem te woord te staan. Dat duurt altijd lang als hij weet dat een leerling hem ergens toestemming voor komt vragen. Als het een jongen is althans. Meisjes niet. Die behandelt hij bijna allemaal alsof het zijn eigen dochters zijn. Hij noemt hen ook bij hun voornaam. Dat doet hij bij jongens alleen als ze braaf zijn en goede cijfers halen.

Hij durft niets te zeggen, zelfs niet te kuchen, want dan zal het waarschijnlijk alleen maar nog langer gaan duren. Tersluiks kijkt hij op zijn horloge. Hij heeft nog twintig minuten om de trein te halen. Twaalf minuten om te fietsen en om zijn fiets te stallen. Twee minuten om een kaartje te kopen. Eén minuut om naar perron twee te lopen. Dan heeft hij nog vijf minuten speling, maar als het druk is bij de fietsenstalling of aan het loket, nog minder of helemaal niet.

De regen roffelt op het zinken dak van de fietsenstalling. De sneeuw die erop lag is nagenoeg verdwenen.

Vanuit de gang dringt even het heldere geluid van jonge stemmen tot het kamertje door. Met een ruk heft het hoofd de massieve kop boven de stierennek op,

want ze klinken hem te luid. In zijn domein mag niet geschreeuwd worden, alleen gehoorzaamd. Als het verder stil blijft, leest hij door.

Tonnie gaat van zijn linker- op zijn rechterbeen staan en kucht. Toch. Niet om aandacht te vragen, maar omdat zijn keel begint te kriebelen.

Het hoofd laat het papier iets zakken en kijkt hem minachtend aan met zijn kleine, groene varkensoogjes. Die worden nog kleiner als hij vertelt over zijn grote rol in het verzet tijdens de oorlog. Het moet de mooiste tijd van zijn leven geweest zijn. Zijn meest geliefde verhaal is hoe hij, in het holst van de nacht, met twee andere verzetsstrijders illegaal een varken slachtte, met geen andere hulpmiddelen tot zijn beschikking dan een vuisthamer, een beitel en twee broodmessen. Bij het vertellen over de lange doodstrijd van het vastgebonden en genuilkorfde beest schitteren zijn oogjes nog altijd van wellust. 'Wat waren die hongerige stakkerds dankbaar als ze een schamel stukje vlees van ons kregen. Het moest natuurlijk onder velen verdeeld worden.' Zo besluit hij altijd zijn verhaal. Als je maar deed of je graag meer over zijn heldendaden zou willen horen, had je op zijn minst al een zeven voor Frans en Geschiedenis, al was je nog zo stom.

'Je wilt dus weer op bezoek bij je moeder, Van Duinkerken?' vraagt hij, terwijl hij met zijn pen iets onderstreept op het papier dat hij leest.

'Ja meneer,' zegt Tonnie.

‘Ligt ze *nog* in het...eh...ziekenhuis, Van Duinkerken, of *weer*?’

‘Weer, meneer. Het ging thuis niet langer.’

‘Hm. Het ging thuis niet langer. Met jou gaat het zo ook niet langer. Op school dan. Algebra en Meetkunde onvoldoende. Duits onvoldoende. Aardrijkskunde onvoldoende. Meneer is lui. Net als meneer zijn broer. Wil je ook blijven zitten?’

‘Nee.’

‘Nee. Wat nee?’ Hij doet zijn hoofd schuin en legt zijn hand als een schelp achter zijn oor. ‘Leer eens met twee woorden spreken, vlegel! Ik heb niet met je geknikkerd!’

‘Nee meneer.’

‘Maar dat gaat wel gebeuren als je zo doorgaat. Denk niet, dat je het altijd nog wel op het laatste moment redt.’

Tonnie zwijgt, want de seconden tikken door. Er moet iemand naar zijn moeder toe. Om schoon ondergoed te brengen en sinaasappels. En vooral het formulier dat zijn vader heeft moeten ondertekenen. Dat moet er vandaag beslist zijn. Zijn hartstreek voelt zwaar van haat. Wat zou hij graag op die zelfgenoegzame tronie inbeuken.

“Wat heeft je moeder nou eigenlijk precies, Van Duinkerken? Thuis. In het ziekenhuis. Thuis. In het ziekenhuis. Dit is al de vijfde keer dat je voor haar wilt verzuimen.’

‘Ze is zenuwziek, meneer.’

‘Ja, dat heb ik intussen begrepen. Je gaat niet voor een dagje uit naar Woldendam. Maar hoe zenuwziek? Gaat dat dan nooit eens over?’

Tonnie haalt zijn schouders op. Hij zal dat monster nooit vertellen dat ze vele dagen achter elkaar geen woord zegt als ze thuis is, en dat ze 's nachts jammerend en huilend door het huis zwalkt, net zolang tot iedereen wakker is en naar beneden komt. En dat alle lichten in het huis dan branden, en ze iedereen de zwaarste verwijten naar het hoofd slingert over onbenulligheden die in het verleden gebeurd of gezegd zijn. Soms haalden ze 's nachts de huisarts, die haar dan een kalmerend spuitje gaf. De laatste nacht dat ze thuis was, wist die er ook geen raad mee. Hij kon haar niet eens een injectie geven, omdat ze niet stil te krijgen was. Toen had hij een ambulance laten komen om haar naar het ziekenhuis te brengen en haar, terwijl ze daarop wachtten, toch een injectie gegeven, dwars door haar nachtpon heen, terwijl ze als een beest op handen en voeten door de gang kroop. Hij zal hem ook nooit vertellen van zijn verlangen naar haar thuiskomst als ze in het ziekenhuis is, en al helemaal niet van de opluchting als ze weer weg is, omdat hij dan overdag niet van minuut tot minuut hoeft uit te kijken voor wat hij zegt of doet, en 's nachts ongehinderd slapen kan, omdat het dan overal in huis stil is.

‘Van je schouders ophalen word ik niet wijzer, Van

Duinkerken. Dat is nog onbeleefder dan niet met twee woorden spreken tegen een volwassene.'

'Ik weet het niet, meneer.'

'Hm. Ik weet het niet. Is er niemand anders die naar je moeder toe kan? Je hebt toch ook nog een vader, en broers en zussen?'

'Mijn vader gaat vaak 's avonds, meneer, en in het weekend. Overdag moet hij werken. En mijn broers en zussen gaan ook wel naar haar toe. Maar die hebben overdag ook meestal andere verplichtingen.'

'Jij ook. Je moeder kan toch ook wel een dag zonder bezoek? Daar zal ze voor die ene keer niet zenuwzieker van worden.' Hij legt zijn pen neer, brengt zijn rechterhand onder zijn jasje en krabt onder zijn linker oksel. 'Goed. Je kunt nu nog gaan, Van Duinkerken, maar het moet wel de laatste keer zijn. Ik kom één dezer dagen wel eens langs bij je vader. Is hij altijd thuis 's avonds?'

'Als hij niet op bezoek is bij mijn moeder wel, meneer.'

'Mooi zo. Je hoort nog wel hoe of wat. Hoe laat gaat je trein?'

'Om tien voor één.'

'Trek je maar niks aan van die flauwekul om met twee woorden te spreken, hoor. Je moet maar doen zoals jij denkt dat het goed is. Daar kun je nog ver mee komen in de maatschappij.' Hij leest weer in zijn papier, keert het om, om te zien of er ook nog wat op de achterkant staat zeker, en krabt zich nog eens onder

de oksel. 'Nou, waar wacht je nog op? Straks mis je je trein nog.'

Tonnie pakt zijn tas en de plastic zak met het ondergoed en de sinaasappels. Het formulier heeft hij in zijn tas gedaan, tussen de bladen van de atlas. Het mag niet verkreukelen, want het moet aan de geneesheer-directeur afgegeven worden.

Hij haast zich de trap af, het schoolgebouw uit naar zijn fiets. Als hij heel hard rijdt, kan hij misschien wat verloren gegane tijd inhalen. Hij scheldt inwendig op de harde wind, die hij tegen heeft en op de ijskoude regen, die bij vlagen in zijn gezicht striemt.

Bij de fietsenstalling hoeft hij niet te wachten, maar bij het loket wel. Er is een oud vrouwtje voor hem aan de beurt dat geen haast lijkt te hebben. Voordat ze haar portemonnee gepakt en betaald heeft, haar reourtje Rotterdam en haar portemonnee weer zorgvuldig in haar handtasje opgeborgen en het meisje dat haar hielp vriendelijk en uitgebreid bedankt heeft, zijn er nog meer kostbare minuten verstreken.

Als hij eindelijk aan de beurt is, bestelt hij een reourtje Woldendam. Hij zet zijn tas op de grond en de plastic zak op het smalle randje onder de balie om zijn portemonnee te kunnen pakken. Terwijl het meisje zijn kaartje in de bak legt en die vervolgens geroutineerd een halve slag naar hem toedraait, zodat hij het eruit kan halen, kiept de plastic zak om en valt van het randje af. Er valt een onderbroek uit. Het kledingstuk komt

voor de voeten van een dame op hoge hakken terecht, die achter hem staat.

‘Kijk nou,’ zegt ze, ‘die droeg mijn grootmoeder ook. Ze noemde het een directoire. Dat vond ik als kind zo deftig klinken.’ Met een vies gezicht schopt ze het met het puntje van haar schoen naar hem toe.

Tonnie bukt zich om het op te rapen en terug te proppen in de zak. Daardoor rollen er drie sinaasappels uit. Zijn gezicht wordt door het bukken nog roder dan het al was. Als hij het kaartje uit de bak grist, kruist zijn blik even de spottende ogen van het meisje achter het loket.

Twee sinaasappels zijn door een meneer die een krant zit te lezen, op de stoel naast hem gelegd. Tonnie duwt ze onder in de zak. De derde ziet hij nergens meer. Hij zoekt verder niet, maar rent met twee treden tegelijk de trap af naar perron twee.

De trein staat al klaar, en de conducteur blaast met zijn fluitje het sein voor vertrek. Hij kan nog net instappen en vindt een coupé waar nog drie plaatsen vrij zijn, twee aan het gangpad en één bij het raam. Hij kiest de plaats bij het raam, tegenover een meisje dat een paar jaar ouder lijkt te zijn dan hij. De plastic zak zet hij op de grond, tussen zijn benen. Die mag niet weer omvallen. Hij vouwt de opening nog beter dicht, zodat niemand erin kan kijken. Zijn tas houdt hij op zijn knieën.

Als de trein goed vaart krijgt, pakt hij zijn *‘Mots,*

Textes et Questions'. Morgen komt er vast en zeker een schriftelijke overhoring Frans. *Demain* is 'morgen'. *Hier* is 'gisteren'. *Aujourd'hui* is 'vandaag'. *Après-demain* is 'overmorgen'. *Avant-hier* is 'eergisteren'.

Hij kijkt naar buiten. Ze passeren de laatste huizen van de stad. Hij weet op zijn duimpje wat er achter-eenvolgens allemaal komt. Volkstuintjes, een scheefgezakte, half verrotte schuur met een doorgezakt dak, een manege, twee boerderijen, weilanden, slechts onderbroken door afrasteringen, nog een boerderij. In de sloot die daar langs zij loopt, zwom vorige week een varken, in de lengterichting en precies in het midden. Een paar mensen liepen op de kant mee en probeerden met harken en een hooivork het beest naar zich toe te halen. Ze konden er net niet bij. Hoe het afliep, kon hij niet meer zien. Toen was de trein er al voorbijgeflitst.

Hij kijkt naar het meisje tegenover hem. Dat wendt haar hoofd af, en probeert haar rok tot over haar knieën te trekken. *Demain* en *aujourd'hui* haalt hij steeds door elkaar. Dat moet hij er goed instampen. Als het meisje gaat verzitten, schuift haar rok weer op, tot halverwege haar dijen. Alle vrouwen zijn eender, denkt hij.

De slaapverwekkende cadans van het voortrazende gevaarte klinkt even luider op door het open- en weer dichtgaan van de coupédeur. De conducteur komt binnen.

'Goedemiddag, dames en heren,' zegt hij opgewekt.

‘Uw kaartjes alstublieft.’ Hij begint bij het oude mannetje en vrouwtje die aan de andere kant van het gangpad zitten, allebei bij het raam.

‘Stopt deze trein ook in Utrecht, meneer?,’ vraagt zij. ‘Op het perron zei een jongeheer in ieder geval van wel.’

Hij geeft haar het kaartje terug en steekt zijn hand uit naar die van het mannetje. ‘Alle treinen stoppen in Utrecht, mevrouw,’ zegt hij.

‘Oh,’ zegt ze, ‘is dat zo? Dat wist ik niet. Wist jij dat, Frederik?’ Ze krijgt geen antwoord.

Als de conducteur alweer in de volgende coupé is, vraagt ze het haar man nog eens. ‘Wist jij dat alle treinen stopten in Utrecht, Frederik? Ik had dat nog nooit gehoord.’

Hij broemt wat, en verdiept zich weer in zijn puzzel. ‘Stil nou toch eens, meisje.’

Ze knipt haar tasje weer dicht en kijkt de coupé rond. ‘Een mens is nooit te oud om iets te leren,’ zegt ze. ‘Dat zie je nou maar weer, niet?’

Niemand reageert.

Waarom kan hij toch *demain* en *aujourd’hui* niet uit elkaar houden? *Après-demain* is ‘overmorgen’, dat kan hij wel onthouden. Het betekent gewoon ‘na morgen’. Dan is het toch logisch dat *demain* ‘morgen’ is. En *aujourd’hui* dus ‘vandaag’.

In Woerden stapt het meisje uit, zonder iets te zeggen en zonder iemand aan te kijken. Als ze weer rijden, stopt hij zijn ‘*Mots, Textes et Questions*’ in zijn tas. Hij

kan zich niet concentreren. Het interesseert hem ook eigenlijk geen zier. Wat maakt het hem uit wat Fransen voor 'morgen' en 'vandaag' zeggen?

Zal zuster Agnes dienst hebben of zuster Irene? Meestal zijn die er, maar hij heeft ook wel eens andere zusters gezien. Die kent hij niet van naam. Hij vond hen iets aardiger dan Agnes en Irene. Vooral Agnes is een kattenkop.

Hij doezelt weg. Vannacht heeft hij maar drie uurtjes geslapen, terwijl alles toch stil en donker was in huis. Dat had hij anders nooit als zijn moeder weg was. Dan sliep hij de hele nacht door. Hij dacht steeds dat hij haar gejammer hoorde, dat altijd bijna onhoorbaar begon, maar allengs luider werd.

Als de trein vaart mindert, schrikt hij wakker. Ze glijden het stationnetje van Woldendam binnen. Ze moeten al een keer of vier, vijf stilgestaan hebben. Toch heeft hij gewoon doorgeslapen. Hij loopt vast naar de uitgang en wacht daar tot ze knarsend en piepend tot stilstand komen. Hij is de enige die uitstapt. Er is ook niemand die instapt.

Hij zet zijn tas en de plastic zak neer om een sigaret op te kunnen steken. Hij heeft er twee gekregen van een klasgenoot, die bijna een jaar ouder is dan hij. De andere bewaart hij voor als hij weer naar huis gaat. Dan zal er een eeuwigheid verstreken lijken. Eigenlijk mag hij nog niet roken. Maar hier is niemand die dat weet en niemand die hem kent.

Na nog geen halve minuut trekt de trein weer op, sneller en sneller, tot hij als een kromme, groene slang achter de bocht in het spoor verdwijnt. De halve slagbomen gaan weer omhoog. Het driftige gerinkel van de bel houdt op. De rode lichten doven. Overbodige veiligheidsmaatregelen hier, waar niemand heeft hoeven te wachten. Doods en verlaten blijft het stationnetje met zijn ene perron aan de rand van het stille, uitgestorven plaatsje achter. Het lijkt wel of de een na de ander het ontvlucht is, geluidloos en onzichtbaar in de nacht, om aan de drukkende overheersing van de zenuwinrichting met haar wanhopige bewoners te ontkomen.

Hij gaat even in het wachthokje zitten, want na een paar trekjes aan zijn sigaret wordt hij duizelig. Het gaat snel weer over. Hij inhaleert niet meer zo diep. Het peukje schiet hij met zijn middelvinger van zijn duim af, zoals hij het zijn klasgenoot heeft zien doen. Het komt tussen de rails terecht. Dan pakt hij zijn tas en de zak weer op. De wind is gaan liggen. Of zal het hier helemaal niet gewaaid hebben? Het is bladstil. Regenen doet het ook niet meer.

Langzaam loopt hij het perron af naar de inrichting. Sombor en grijs doemen haar gebouwen tussen de bomen voor hem op. Binnen vijf minuten is hij op het pad dat naar paviljoen C voert. De zwarte beuken aan weerskanten van de laan druppen. De grond is nat, en zacht van de duizenden rottende bladeren, die het

geluid van zijn voetstappen dempen. Zelfs iemand op klompen zou er onhoorbaar overheen kunnen gaan.

Als hij de vier brede treden naar de dubbele, donkerbruine deur opgaat, en aanbelt, ziet hij uit paviljoen B de idioten komen. Achter elkaar, acht op een rij, in blauwe overalls, onder zwarte alpino's en op hoge, bruine schoenen, hun hoofd naar de grond gebogen. Ze lopen aan een touw, dat ze met hun linkerhand vasthouden. Macabere gedrochten in een verstilde en verdoemde wereld. De rij schuift als een trekharmónica in elkaar als de voorste inhoudt en bukt, om met zijn rechterhand aan een restje sneeuw te voelen dat hard en glazig geworden is. Een steeds langer wordende sliert kwijl zakt zijn mond uit. Het touw laat hij niet los. De begeleider trekt hem aan zijn arm overeind en duwt tegen zijn schouder om hem weer in beweging te brengen. Hij strompelt verder en sleurt de anderen mee, die ook wilden gaan voelen. De rij wordt weer langer. Niet één heeft het touw losgelaten.

Tonnie draait zijn hoofd om naar de richting van waaruit hij kwam. Daar, achter de onaandoenlijke bomen, ver voorbij Woldendam, is een wereld met lachende mensen en spelende kinderen. Lang geleden was hij er nog. Een vage herinnering.

Pas als hij voor de tweede keer belt, hoort hij het zwakke rammelen van sleutels achter de zware deuren. Na een seconde of tien gaat de linker op een kier open en ziet hij het vierkante mannenhoofd van zuster

Agnes, met het witte gezicht en het kortgeknipte, blonde haar. Hij glipt door de smalle opening naar binnen. Meteen wordt de deur achter hem weer vergrendeld.

Ze loopt voor hem uit op haar plompe schoenen. Haar zware stappen klinken hol in de lange, stenen gang. Over haar schouder zegt ze: 'Je moeder is niet op de zaal, Tonnie. Ze was een beetje in de weer van nacht, en vanmorgen ook nog. We hebben haar voor even weggehaald, om de andere patiënten rust te gunnen. Ik ga informeren waar ze haar gebracht hebben.'

'Ik heb een formulier bij me voor de geneesheer-directeur,' zegt hij tegen haar rug. 'Zal ik dat eerst afgeven?'

Dokter Fraanje is er vandaag niet,' antwoordt ze, 'morgen weer.' Ze draait zich om en steekt haar hand uit. 'Geef het maar aan mij, dan komt het wel goed.'

'Hij moest het uiterlijk vandaag hebben,' zegt hij. 'Dat heeft hij mijn vader laten weten.'

'Geef maar hier,' zegt ze gedecideerd, en blijft haar hand ophouden. 'Ik zorg ervoor dat het op zijn bureau komt.'

Als de geneesheer-directeur er pas morgen weer is, kan hij het vandaag niet meer onder ogen krijgen. Hij zet zijn tas neer en vist het formulier uit zijn atlas. Hij durft het haar niet te weigeren.

Halverwege de gang ontmoeten ze mevrouw Hooghoudt. Als ze op de zaal is, ligt ze links naast zijn moeder. Ze houdt haar rechterhand in haar linker-

mouw gestoken, en haar linkerhand in haar rechtermouw. Geschrokken drukt ze zich met haar rug tegen de muur aan en maakt zich klein als een schuw vogeltje. Ze brengt haar schouders zover mogelijk naar elkaar toe en drukt haar kin ertussen. Niemand mag tegen haar aankomen. Als dat toch gebeurt, wil ze zich douchen, zo heet als het kan. Ze wil ook niets aanraken met haar handen, vooral geen deurknoppen. Ze maakt deuren open met haar ellebogen. Daar doet ze heel veel dingen mee. Als ze toch haar handen gebruiken moet, wast ze die meteen, heel lang en met heel veel zeep. De huid van haar vingers is roze en doorschijnend als van een pasgeboren kind. Dat heeft hij gezien toen zuster Inge er zelf op smeerde.

Nog voordat hij op de zaal is, hoort hij mevrouw Wesselink al zingen. Ze ligt tegenover zijn moeder en is de enige van de zes die vrolijk is. ‘Hop, Marjanneke, stroop in ’t kanneke, laat de poppetjes dansen; eertijds was de prins in ’t land, en nu die kale Fransen.’

Er wordt geklapt en ‘bis bis’ geroepen. Dat doet ze zelf.

Als hij de zaal binnenkomt, steekt ze haar hand naar hem op.

‘Ha, knulletje van me,’ zegt ze. ‘Ben je er weer eens? Ik heb twee keer van je gedroomd, zo heb ik je gemist. Kom maar even bij Lette zitten. Je moeder is er toch niet. Die hebben ze in het isoleerkamertje ondergebracht. De zusters noemen dat het logeerkamertje. Ze